

ERFGOEDSTUDIE

MAAS- EN HINTERLAND

De MAAS, een BLAUWE BOETSEERDER

Deel 6
Bijlagen

Inhoud

Bijlage 1. Lokale erfgoedvrijwilligers en -verenigingen.....	2
Inleiding en context	2
Hoofdstuk 1. Leden en bestuursleden.....	4
Hoofdstuk 2. Beheer van de organisatie	5
Hoofdstuk 3. Focus van de erfgoedvrijwilligersverenigingen	7
Hoofdstuk 4. Erfgoedcollecties	9
Bijlage 2. Kaarten.....	10
1. Doel van de kaarten in de erfgoedstudie.....	10
2. Kaarten	10
3. Een traject voor het verder ontwikkelen van erfgoedkaarten	12
4. Inhoud cd-rom	15
Bijlage 3. Stappenplan registratie in Erfgoedplus.be.....	16
Bijlage 4. Inventaris van verbindende elementen.....	18
1. Onroerend erfgoed.....	18
2. Roerende collecties	19
3. Immaterieel erfgoed	20
4. Actoren	21
Bijlage 5. Foto's	22

Bijlage 1. Lokale erfgoedvrijwilligers en -verenigingen

Inleiding en context

Zoals in het corpus van deze studie gesteld, hebben we de groep erfgoedverenigingen nader onderzocht. Tijdens onze verkenning van de regio bleek immers dat deze regio niet enkel zeer rijk is aan lokale erfgoedverenigingen maar dat deze kringen ook een zeer brede en trouwe achterban hebben. Omdat er weinig 'professionele' erfgoedspelers zijn, zien we hen als zeer belangrijke uitvoerders van aanbevelingen etc.

Het toeval wil dat bij het redigeren van de resultaten van deze studieronde, Heemkunde Vlaanderen uitpakt met de resultaten van een studie 'Heemkunde in kaart gebracht', een gelijkaardig onderzoek maar dan over heel Vlaanderen, zie www.heemkunde-vlaanderen.be/images/bladwijzer03_inkaart.pdf. Hoewel onze onderzoeksmethodiek anders was dan die van Heemkunde Vlaanderen, is er toch heel wat vergelijkingsmateriaal voor handen. We baseren ons dan ook in grote mate op de structuur van rapportering van Heemkunde Vlaanderen om de vergelijkingen in een breder (Vlaams) perspectief te plaatsen. Het onderzoek van Heemkunde Vlaanderen bevat een kwalitatief en een kwantitatief luik. Voor het kwantitatieve luik werkte Heemkunde Vlaanderen samen met FARO. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed binnen het bredere PRISMA-onderzoek, www.faronet.be/nieuws/onderzoeksproject-prisma.

De organisaties die we bezochten, hebben allemaal een gemeenschappelijke noemer, nl. het gaat steeds om vrijwilligersverenigingen waarvoor de zorg voor het lokale erfgoed de focus is.

Voor ons studiegebied gaat het concreet over 20 organisaties waarvan er 18 in dit onderzoek betrokken zijn. De Museumvrienden Rekem waren ons pas bekend bij de redactie. Daarnaast lukte het ons jammer genoeg niet om met Stichting Erfgoed Eisden een afspraak te maken.

Qua methodiek werkten we met diepte-interviews met enkele vertegenwoordigers van de vereniging, aangevuld met een korte screening van de collecties. We zijn er ons van bewust dat dit een zeer intensieve methodiek is maar naar ons gevoel levert die methodiek de meest correcte en relevante output op. Dit alles gebeurde dus door middel van aangekondigde plaatsbezoeken. Deze plaatsbezoeken liepen alle gelijklopend door *deskresearch* over de kring vooraf, een gestructureerd gesprek met de kring op basis van een vaste vragenlijst, een screening van de collectie en een verslag van elk gesprek waarin ook een kort kwalitatief luik wordt opgenomen.

In het verslag hieronder beperken we ons tot een rapport van het vergelijkend materiaal van alle kringen. De verslagen van de kringen zelf worden hier niet gerapporteerd.

Van de 18 bezochte kringen gaat het in 15 keer van de gevallen om de **geschied- en heemkundige kringen**. 3 organisaties (alle drie in Maaseik) wijken af van dit model. De Pater Sangerskring werkt vooral activiteiten en projecten uit; het werkingsgebied is de brede regio en gaat zelfs tot over de grens met Nederland; de Maaseikenaar legt zich louter toe op de uitgave van het gelijknamige tijdschrift en de Werkgroep Documentatie Maaseik profileert zich volledig als documentatiecentrum.

Hieronder volgt een lijst van de 18 bezochte kringen:

Bree

- Geschied- en Heemkundige Kring Groot-Bree

Dilsen-Stokkem

- Geschied- en Heemkundige Kring Eelen (Elen)
- Nicetaskring (Rotem)
- Geschied- en Heemkundige Kring De Vreedsel (Lanklaar)
- Geschied- en Heemkundige Kring Dilsen (Dilsen)
- Kunstkring Arnold Sauwen (Stokkem)

Kinrooi

- Geschied- en Heemkundige Kring

Lanaken

- Erfgoedkring Wiosello (Veldwezelt)
- Koninklijke Geschied- en Heemkundige Studiekring Sint-Ursula (GOSSU)

Maaseik

- Wotra, Heem- en kultuurkring Neeroeteren (Neeroeteren)
- Utersjank, Geschied- en Heemkundige Kring (Opoeteren)
- Pater Sangerskring
- Werkgroep Documentatie Maaseik
- Maaseikenaar (tijdschrift)

Maasmechelen

- Heemkundige Kring Oud-Mechelen
- Heemkundige Kring Vochte (Vucht)

Opglabbeek

- Heemkring Glatbeke

Over de grens

- Geschied- en Heemkundige kring 'Het Land van Thorn'

Hoofdstuk 1. Leden en bestuursleden

Van de 18 kringen die we bezocht hebben, zijn er 16 kringen die een **ledenwerking** hebben. Met ledenwerking bedoelen we dat deze kringen een groep mensen rondom zich hebben verzameld die (op jaarbasis) een bijdrage betalen aan de kring en in ruil daarvoor een aantal diensten krijgen zoals een tijdschrift, deelname aan activiteiten etc.

De twee kringen die geen ledenwerking hebben zijn Wiosello en het documentatiecentrum Maaseik. Dit betekent echter niet dat ze geen actieve werking hebben. Beide kringen kunnen rekenen op een uitgebreide achterban die participeert aan activiteiten etc.

Het **aantal leden** varieert van 60 tot 1000 in de regio Maas- en hinterland. De 16 kringen met leden hebben samen 5622 leden, wat een gemiddelde is van 351. Voor de 18 kringen brengt ons dat op een gemiddelde van 312. Beide cijfers liggen een stuk boven het gemiddelde van 296 leden, wat Heemkunde Vlaanderen berekende voor heel Vlaanderen.

We hebben niet aan alle kringen gevraagd naar de **evolutie van het ledenaantal**. We kunnen wel meegeven dat het ledenaantal van 9 kringen stabiel blijft, dat één kring een groei noteert en 3 kringen een kleine terugval kennen. In het onderzoek van Heemkunde Vlaanderen zegt 2/3 van de kringen dat hun ledenaantal de laatste jaren steeg of dat het stabiel bleef. 3 op 10 kringen zag het aantal lichtjes dalen en net geen twee op honderd kringen sprak van een grote daling. Dit zijn toch bemoedigende en verrassende cijfers.

De studie van Heemkunde Vlaanderen stelt dat de kringen gemiddeld 9.6 **bestuursleden** hebben. Voor ons studiegebied komen we op 9.7 bestuursleden.

Hoofdstuk 2. Beheer van de organisatie

Twee kringen werden **opgericht** in de jaren 1940 en twee in de jaren 1960. De 14 anderen tussen 1970 en 1988 waarvan 3 in de jaren 1970 en 11 in de jaren 1980. Ook in de studie van Heemkunde Vlaanderen zagen de meeste kringen in de jaren 1970 (27.3%) en 1980 (25.2) het daglicht wat men lieert aan de periode rond de fusies van gemeenten. De jongste heemkring van deze regio dateert van 1988. In de studie van Heemkunde Vlaanderen werden 13.3 van de kringen opgericht sinds de laatste tien jaar.

Net zoals in de studie van Heemkunde Vlaanderen voor heel Vlaanderen, werken de meeste kringen voor een **deelgemeente of de fusiegemeente**. Zo is er in Dilsen-Stokkem voor elke deelgemeente een kring. De kringen van Kinrooi, Bree en Opglabbeek werken voor de hele gemeente. In de andere gemeenten zijn er kringen die hetzij voor de fusiegemeente, hetzij voor een deelgemeente werken. Sommige deelgemeenten hebben geen kring. De kring van Thorn werkt voor een uitgebreider gebied, nl. het voormalige Land van Thorn, waaronder ook enkele deelgemeenten van Kinrooi en Maaseik vallen. De Pater Sangerskring heeft een werking over de hele regio en zelfs tot over de grens met Nederland.

Enkele kringen beschikken niet over een **eigen lokaal**. De kringen die wel een eigen lokaal hebben, krijgen dat vaak gratis ter beschikking gesteld via de gemeente. Ook hier volgt de regio Maas- en hinterland perfect de bevindingen van Heemkunde Vlaanderen. Daar beschikt net geen 70% van de kringen over een eigen gebouw of lokaal; 9 op 10 keer wordt dat lokaal door een overheid ter beschikking gesteld.

Het engagement voor een heemkring is zo goed als steeds **vrijwillig**. Enkel de kring van Kinrooi heeft enkele betaalde medewerkers in dienst, wat zich ook wel reflecteert in de werking. Jammer natuurlijk dat deze banen op termijn op de helling komen te staan. Over heel Vlaanderen wordt er maar in 5.7% van de kringen met betaald personeel gewerkt.

De kringen die we bezocht hebben werken weinig tot niet samen met andere kringen. De enige plaats waar men wel met elkaar in contact komt is via ruilabonnementen op elkaars tijdschriften. Maar echte structurele **samenwerking** komt niet of slechts sporadisch voor. In Dilsen-Stokkem werkten alle kringen onder impuls van de gemeente samen aan een project rond de Tweede Wereldoorlog; deze samenwerking werd zeer positief geëvalueerd maar niet gecontinueerd.

Wanneer men dus nauwelijks samenwerkt met 'soortgenoten' wordt er wel vrij actief samengewerkt met andere spelers binnen de gemeente, zoals de bibliotheek, de kerkfabriek en socio-culturele verenigingen, bijvoorbeeld het Davidsfonds.

Met de **lokale overheid** is de verstandhouding in de meeste gevallen goed, in die zin dat de lokale overheid meestal een lokaal ter beschikking stelt en vaak ook logistieke kosten op zich neemt. Toch zijn er heel wat kringen die meer initiatief op vlak van erfgoed verwachten van de lokale overheden en die uitkijken naar meer erkenning van de erfgoedverenigingen.

Heel specifiek willen we hier toch de aandacht vestigen op de stevige basis die Maaseik heeft gelegd op vlak van wederzijdse samenwerking tussen de stad en de drie kringen. Zo bestaat er per kring een **protocolovereenkomst met de stad**. De overeenkomst impliceert dat de collecties van de kringen eigendom worden van de stad en overgedragen worden aan de stad op het moment dat de kringen ophouden te bestaan. In ruil daarvoor kunnen de kringen gebruik maken de toegewezen stedelijke faciliteiten voor het behoud en beheer van de collecties.

Hoofdstuk 3. Focus van de erfgoedvrijwilligersverenigingen

De meeste van de bezochte verenigingen in de regio Maas- en hinterland zijn **documentatiecentra** rond lokale geschiedenis. Vele onder hen dromen ervan om die functie van documentatiecentrum uit te bouwen tot een echt documentatiecentrum waar derden op vastgestelde momenten opzoekingswerk kunnen komen doen. Knelpunten zijn hier het gekende gebrek aan mensen, middelen, tijd en een geschikte ruimte. Slechts een vijftal van de bezochte kringen stelt hun centrum op vaste tijden open voor onderzoekers.

Voor Vlaanderen liggen de cijfers hier merkbaar hoger: 61.5% van de ondervraagde kringen beheert een publiek toegankelijk archief en/of documentatiecentrum en nog eens 65.9% van deze archief en/of documentatiecentra is toegankelijk voor het publiek op vaste openingstijden (bij de andere kan men hiervoor een afspraak maken).

Opvallend in deze regio is dat er aan geen enkele heemkring een **heemmuseum** verbonden is. In kring De Vreedsel in Lanklaar wil men het idee van een heemkamer verder ontwikkelen en enkele kringen presenteren wel een aantal voorwerpen in hun lokaal, maar over een museale werking kan er niet gesproken worden. Voor Vlaanderen is er een andere tendens op dit vlak waar 28% van de kringen een publiek toegankelijk museum heeft.

Het uitgeven van een tijdschrift, onderzoek doen, het uitbreiden van de collectie en het uitbouwen van het documentatiecentrum wordt door de kringen het vaakst aangehaald als de **speerpunten van de werking**. Maar het activiteitenpakket van de kringen is aanzienlijk rijker. Lezingen, tentoonstellingen, excursies, rondleidingen en wandelingen, het uitwerken en aanbieden van routes en van educatieve pakketten, opendeurdagen, beurzen, ... staan bij de meeste verenigingen op de jaaragenda. Veel kringen worden ook bevraagd als adviseurs voor gemeenten op vlak van erfgoed (straatnamen, onderzoek, ...). Anderzijds profileren kringen zich ook soms als actiegroep tegen gemeenten als die erfgoedonvriendelijke plannen ontwikkelen...

Brigitta Stevens van Heemkring De Vreedsel in Lanklaar toont een collectie historische filmpjes uit de lokale lagere school

15 kringen hebben een tijdschrift en één kring wil starten met een ledenblad (soort nieuwsbrief). Het **tijdschrift** wordt door de verenigingen het vaakst aangehaald als het sterkste punt van de werking. Als grootste bedreiging of zwakke punt haalt men de afnemende interesse voor heemkunde en geschiedenis bij beleid en publiek en de vergrijzing van de kringen aan.

Hoofdstuk 4. Erfgoedcollecties

Van de 18 kringen beheren er 15 een erfgoedcollectie. We laten de Maaseikenaar, de Pater Sangerskring en de Heemkundige Kring Oud-Mechelen hier verder dus even buiten beschouwing.

Het gaat van zeer beperkte collecties (zoals bij voorbeeld die van Glatbeke, en de Nicetaskring) tot zeer uitgebreide collecties (zoals Groot-Bree, Kinrooi, GOSSU).

Alle kringen met een collectie verzamelen en beheren documentatie zoals foto's, kaartmateriaal, doodsprentjes, krantenknipsels enz. Deze kringen hebben ook een handbibliotheek en een tijdschriftencollectie.

Elf kringen beheren archief, meestal privé- of verenigingsarchief.

Belangrijke bevinding is dat heel wat kringen het verschil tussen archief en documentatie niet kennen, wat toch zijn gevolgen heeft voor het beheer (registratie, depot, ...) ervan.

Elf kringen hebben ook voorwerpen in hun collectie, hoewel de meeste niet actief op zoek zijn naar het uitbreiden van de collectie met voorwerpen.

Op vlak van beheer van die collecties kunnen we stellen dat **registratie en digitalisering van het erfgoed een groot probleem** is en dat er heel wat achterstanden dienen te worden ingehaald. De meeste kringen beseffen dat registratie een heikel punt is, maar geven aan dat een gebrek aan mensen en tijd hen belet dit werk naar behoren uit te voeren. Tijdens de plaatsbezoeken hebben we ook kunnen constateren dat de meeste beheerders weinig kennis hebben van de bestaande registratiesoftware.

Bijlage 2. Kaarten

1. Doel van de kaarten in de erfgoedstudie

De kaarten die in deze erfgoedstudie zijn opgenomen, hebben verschillende doelen:

1. Een overzicht geven van alle landschappelijk en bouwkundig erfgoed, voorkomend in de Landschapsatlas en de inventaris van het bouwkundig erfgoed (<https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe>) op een moderne topografische kaart.
2. Het visualiseren en illustreren van enkele verbindende elementen: Maasdorpen- en -steden, wegen en beweging, laatgotische beeldsnij kunst, bouwmaterialen en regionale architectuur.
3. De aanzet vormen voor een traject voor het verder ontwikkelen van erfgoedkaarten door middel van enkele projecties van historische kaarten op moderne topografische kaarten.

2. Kaarten

Kaarten met alle landschappelijk en bouwkundig erfgoed¹

In het kader van deze erfgoedstudie is op een recente topografische kaart alle bouwkundig erfgoed uit de inventaris van het bouwkundig erfgoed en het landschappelijk erfgoed uit de Landschapsatlas opgenomen. Alle elementen zijn genummerd; de elementen uit Landschapsatlas met de nummering die daarin gehanteerd wordt; het overige bouwkundig erfgoed met de nummers die corresponderen met de fiches in de databank onroerend erfgoed. De beschrijvingen van de elementen staan kort in Excellijsten met gegevens over deze gebouwen of landschappen (opgenomen op de cd-rom) en waar het verbindende elementen betreft in de inventaris van de verbindende elementen (zie bijlage 4 en cd-rom).

Deze kaarten zijn bestemd voor gemeenten. Er is dan ook naast een overzichtskaart een kaart per gemeente gemaakt. Zij dienen ter informatie en sensibilisering van gemeentelijke diensten ruimtelijke ordening, die zich bezig houden met bouw, sloop, renovatie en ruimtelijke planning. Met deze kaarten kunnen beslissingen over de toekomst beter onderbouwd worden. Een tweede doel van deze kaarten is gemeenten een hulpmiddel te bieden om bij publieksactiviteiten als Open Monumentendag of ter

1. Alle bronbestanden (GIS-shapes en layers) worden op een aparte cd geleverd, opgedeeld in mapjes per gemeente. Hiermee kunnen de gemeenten de shapes inladen in Arc GIS en mogelijk ook in open source GIS softwaretoepassingen. In die toepassingen is het mogelijk om hyperlinks in te bouwen zodat middels het klikken op een punt de beschrijving van een object in een pop up kan verschijnen, dat kan trouwens ook voor foto's. Hiervoor is wel specifieke software nodig.

ondersteuning van toeristische routes een kaart te hebben, waarop het bouwkundige erfgoed is aangegeven.

Kaarten van verbindende elementen

De erfgoedelementen bij verbindende elementen, waar een zinvolle geografische bepaling van te geven is, zijn opgenomen op thematische kaarten. De kaarten zijn een bevestiging én een illustratie van deze elementen als verbindend: ze tonen een verspreiding over het hele gebied (beeldsnijkunst, conflicten en verschuivende territoria), een lint van kernen langs de Maas (Maasdorpen en -steden), linten van molens langs de zijbeken (molens) of van gebouwen langs wegen en waterwegen (wegen en beweging).

Historische kaartlagen en historische informatie

Van enkele gemeenten zijn als voorbeeld aan de moderne kaart historische lagen toegevoegd, die bestaan uit gegeoreferende en gevectoriseerde kaarten uit de 18e en 19e eeuw: de *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik* van Graaf de Ferraris (1770-1777) en de *Atlas van de Buurtwegen* (1841). Om de historische kaarten te kunnen projecteren op een moderne kaart, moeten ze gegeoreferend worden. Voor deze Erfgoedstudie is dat in grote lijnen gebeurd voor de Ferrariskaart. Deze vertoont echter nogal wat afwijkingen en onnauwkeurigheden, waardoor een georeferentie in detail nog niet mogelijk is. Aan de vakgroep Geografie van de Universiteit Gent loopt momenteel een onderzoekproject om een GIS-model voor deze kaart te ontwikkelen dat kan omgaan met de afwijkingen op deze kaart: het voorkomen deformaties en het niet gedefinieerd zijn van parochiegrenzen².

Voor een gemeente, Dilsen-Stokkem, is eveneens een kaartlaag van de *Atlas van de Buurtwegen* opgenomen. Deze wordt momenteel gedigitaliseerd door de dienst GIS van de provincie Limburg

(<http://gis.limburg.be/gislimburg/simpelmapactiewithatlas.do?mapActie=initMap&mapServiceNaam=atlas&resize=true>). Van het studiegebied is dit de enige nu beschikbare gedigitaliseerde kaart. Op termijn kan dus deze kaartlaag voor alle betreffende gemeenten toegevoegd worden.

Daarnaast is er een kaart opgenomen met de evolutie van de bebossing in het studiegebied, op basis van de *Ecosysteemvisie Bos Vlaanderen*³. Deze kaart is een

2

http://www.researchportal.be/projects.pdf?classifications=P516_iwDisciplineCode&page=0&pageSize=20&ordering=title&descending=false

3 De Keersmaecker L., Rogiers N., Lauriks R. en De Vos B., *Ecosysteemvisie Bos Vlaanderen*, studie uitgevoerd voor rekening

van de Vlaamse Gemeenschap binnen het kader van het Vlaams Impulsprogramma Natuurontwikkeling in opdracht van de Vlaamse minister bevoegd voor natuurbehoud, 2001

hulpmiddel bij het visualiseren van de landschappelijke veranderingen sinds de 18e eeuw.

3. Een traject voor het verder ontwikkelen van erfgoedkaarten

De historische kaartlagen vormen een opstap voor het verder uitwerken van erfgoedkaarten. Dit zijn kaarten op basis van een historische kaart. Elke historische kaart, bijvoorbeeld de *Atlas van de Buurtwegen* of een kaart van het *Dépôt de la Guerre*, vormt een tijdlaag. Deze kaart wordt georeferereerd en gevectoriseerd. Dat wil zeggen dat de elementen op de kaart worden gepast op een moderne kaart (georefereren) en dat alle vlakken en lijnen digitaal worden gedefinieerd, zodat ze ingekleurd kunnen worden en er informatie aan verbonden kan worden (vectoriseren). Aan deze kaartlaag worden historische informatie over het al aangeduide erfgoed en nieuwe elementen toegevoegd. De historische informatie kan bestaan uit documenten (van het kadaster, notariële aktes, plannen, foto's). Door verschillende kaartlagen (tijdslagen) op elkaar te projecteren, ontstaat een beeld van de historische ontwikkeling van een wijk, dorp of stad. Het resultaat kan de vorm krijgen van kaarten met verschillende lagen en een uitgebreide legende, zoals de provincie Antwerpen heeft ontwikkeld:

<http://gis1.provant.be/Geoloketten> .

Een traject met vrijwilligers

Het uitwerken van erfgoedkaarten kan gebeuren door vrijwilligers. Het Nederlandse *Aezelprojek* is daar een voorbeeld van (<http://www.aezelprojek.nl>). Deze methodiek kan, in overleg met de bedenkers van het project, overgenomen en aangepast worden aan de situatie in het studiegebied. De Musea Maaseik hebben hiertoe al contacten gelegd met het Euregionaal Historisch Centrum in Sittard-Gemeen, waar het Aezelprojek is ontstaan, en met het rijksarchief in Hasselt. Dit initiatief kan de aanzet zijn tot een eerste pilootproject in de regio.

Het toevoegen van de historische informatie gebeurt projectmatig door vrijwilligers. Deze aanpak maakt het mogelijk kleinschalig te werken, op deelgemeenteniveau of thematisch. Hoewel georefereren en vectoriseren specifieke deskundigheid vereisen, kan een handige vrijwilliger, die kan omgaan met gespecialiseerde software, beide uitvoeren, eventueel na een grondige training. De taken kunnen uiteraard ook professioneel uitgevoerd worden.

De vrijwilligers verzamelen de historische informatie over gebouwen en percelen, scannen en registreren deze (zie hieronder). Met de software van het *Aezelprojek* koppelen zij deze informatie aan de plaatsen op de kaart, waar ze bij horen. Zo kunnen

notariële aktes of foto's van een gebouw, met de al eerder gekoppelde informatie uit de inventaris van het bouwkundig erfgoed, toegevoegd worden.

Ontsluiting via de kaarten en koppeling aan Erfgoedplus.be

De historische informatie die wordt gekoppeld aan de elementen op de kaart wordt meteen gedigitaliseerd. Op deze manier kunnen documenten, foto's, filmpjes zowel aan de kaart gekoppeld worden als in Erfgoedplus ontsloten worden (www.erfgoedplus.be). Het zou ideaal zijn als de kaart ook via Erfgoedplus consulteerbaar zou zijn, maar verwijzingen over en weer zijn ook al heel bruikbaar. Erfgoedplus kan deze objecten opnemen in virtuele collecties van verbindende elementen en zo de thematische ontsluiting van het erfgoed in de regio mogelijk maken.

Stappenplan

Organisatorisch

- Een overeenkomst sluiten met het Aezelprojek over het gebruik van hun (open source) software.
- Een protocol maken voor het koppelen van registratie in Erfgoedplus.be aan de kaart.
- Beslissen of georefereren en vectoriseren gebeuren door vrijwilligers of door professionals. Gebeurt het professioneel, dan is hiervoor een budget nodig. Gebeurt dit door vrijwilligers, dan moeten ze opgeleid worden.
- Verwerven van de nodige deskundigheid bij het PCCE of bij een gemeente/stad.
- Begeleiding van een pilootproject voorzien vanuit het PCCE.
- Samenwerking met partners die bronnen beheren. In de gemeenten in Maas- en hinterland zijn dit vooral de heemkundige kringen, de gemeente-/stadsarchieven en de kerkfabrieken. Het is zinvol om het Rijksarchief erbij te betrekken, vanwege de vele notariële documenten en oudere gemeente- en kerkarchieven die daar bewaard worden.

Pilootproject

- In een pilootproject in een of twee (deel)gemeenten wordt de methodiek uitgetest.
- Daarvoor zijn nodig
 - o Een groep vrijwilligers
 - o Enkele pc's of laptops
 - o Digitale kaarten
 - o Begeleiders en een projectleider
 - o Bronnen die gedigitaliseerd en geregistreerd kunnen worden
 - o Een website

- De vrijwilligers hoeven geen verstand van erfgoed te hebben, ze moeten wel vlot om kunnen gaan met een pc. Ze kunnen geworven worden via cursussen, het steunpunt vrijwilligerswerk (databank vacatures), wijk- en buurtwerk en dergelijke meer.
- Deze vrijwilligers krijgen een training van de begeleiders (van het PCCE en/of van een gemeente) in
 - o Registratie in Erfgoedplus
 - o Digitaliseren van bronnen
 - o Koppeling van de gedigitaliseerde bronnen aan de kaarten met behulp van de specifieke software hiervoor
 - o Eventueel vectoriseren en georefereren.
- Welke bronnen gedigitaliseerd en geïnteriseerd worden, bepalen de vrijwilligers in overleg met de begeleiders, de projectleider en lokale erfgoedbeheerders. Deze laatste zijn meestal het best op de hoogte van wat er aan bronnen aanwezig is en waar deze zich bevinden.
- Het project krijgt de meeste uitstraling, als de resultaten direct of vrij snel na verwerking zichtbaar zijn op een website. Daarop staan de kaartlagen (in eerste instantie twee: een moderne en een historische). Op elk daartoe aangeduid perceel of gebouw kan geklikt worden voor meer informatie daarover. Deze kan gegeven worden door te verwijzen naar Erfgoedplus, bijvoorbeeld door bij klikken op een gebouw te linken naar de betreffende fiche(s) in Erfgoedplus. Deze fiches kunnen dan betrekking hebben op foto's, documenten, filmpjes, geluidsfragmenten, objecten, eigenlijk alles wat aan zo'n gebouw of perceel te linken is.
- Na ervaring te hebben opgedaan in dit pilootproject, kan het uitgebreid worden naar andere gemeenten. Begeleiding van de vrijwilligers en centrale coördinatie blijven belangrijk.
- Als de eerste historische kaartlaag voldoende gegevens bevat, kan dezelfde procedure herhaald worden met een kaart uit een andere periode.

4. Inhoud cd-rom

- Inventaris Landschapsatlas, bouwkundig erfgoed, beschermingen en (historisch) kaartmateriaal
- Kaart met elementen uit Landschapsatlas en Inventaris Bouwkundig Erfgoed
- Erfgoedwaarden Bree
- Erfgoedwaarden Dilsen-Stokkem
- Erfgoedwaarden Kinrooi
- Erfgoedwaarden Lanaken
- Erfgoedwaarden Maaseik
- Erfgoedwaarden Maasmechelen
- Erfgoedwaarden Opglabbeek
- Evolutie Ferrarisatlas, atlas Buurtwegen Dilsen-Stokkem
- Evolutie Ferrarisatlas Kinrooi
- Evolutie bebossing
- Verbindend element Bouwmaterialen en regionale architectuur
- Verbindend element Grote conflicten en verschuivende territoria
- Verbindend element Laatgotische beeldsnijkunst
- Verbindend element Wegen en beweging
- Verbindend element Maasdorpen en –steden
- Verbindend element Molens

Bijlage 3. Stappenplan registratie in Erfgoedplus.be

Zoals al op verschillende plaatsen in deze Erfgoedstudie is aangegeven, is registratie een eerste voorwaarde om inzicht te krijgen in het aanwezige erfgoed, vooral het roerende en het immateriële. Registratie is ook werk van lange adem, waarbij het motiverend is als er snel tastbare resultaten zijn en de inspanningen de werking van erfgoedorganisaties snel ten goede komen. Projectmatig, thematisch en stap voor stap werken zijn daarom van groot belang voor succesvolle en duurzame registratieprojecten.

In deel 4 van deze studie staan bij de aanbevelingen al tal van suggesties om registratie in Erfgoedplus.be systematisch aan te pakken. Registratie in Erfgoedplus zal maar succesvol zijn, als de deelnemers, zeker in het begin, goed begeleid worden en er direct voordeel bij hebben. Dat voordeel kan bestaan uit het toegankelijk maken van materiaal waar ze mee werken of gaan werken en/of het ontsluiten ervan, via eigen kanalen of via Erfgoedplus.be.

De werkwijze bij registratie komt voor een groot deel overeen met het hiervoor in bijlage 2 beschreven kaartenproject. Het is voor de vele vrijwilligers in deze regio van groot belang dat zij gesteund worden. Gemeenten kunnen dan ook een belangrijke rol spelen bij registratie.

Benodigdheden

- Een groep vrijwilligers (niet noodzakelijk erfgoedvrijwilligers)
- Enkele pc's of laptops
- Objecten en documenten die gedigitaliseerd en geregistreerd kunnen worden
- Fototoestel
- Scanner

Omkadering en randvoorwaarden

Voor gemeenten

- Werk rond een thema, liefst een van de verbindende elementen uit deze erfgoedstudie (zie deel 3, verbindende elementen). Mogelijke thema's, waar makkelijk materiaal rond te vinden is, op basis van de verbindende elementen zijn schutterijen (zie ook aanbevelingen in deel 4), harmonieën en fanfares, Eerste Wereldoorlog en carnaval.
- Werk samen met bibliotheken, cultuurraden, Vormingplus (computercursussen), Okra, wijk- en buurthuizen, kortom allerlei instanties en plaatsen waar mensen

komen om iets te leren dat min of meer samenhangt met registratiewerk of waar mensen een vrijetijdsbesteding zoeken.

- Betrek er verenigingen en personen bij, die bezig zijn met het thema.
- Zorg voor een vaste plek, waar mensen regelmatig bijeen kunnen komen om er samen aan te werken, ervaringen uit te wisselen en te overleggen met een begeleider.
- Zorg daarnaast dat mensen van thuis uit kunnen werken.
- De medewerkers van Erfgoedplus.be kunnen de opleiding verzorgen van vrijwilligers.
- Professionele begeleiding is heel belangrijk, om de vrijwilligers op te leiden, advies te geven en te blijven motiveren. De medewerkers van Erfgoedplus.be kunnen deze begeleiding geven. Een andere mogelijkheid is een project ontwerpen met een publieksluik en een stevige registratiepoot, waarvoor een projectmedewerker wordt aangetrokken.
- Zorg dat het geregistreerde en gedigitaliseerde materiaal zo snel mogelijk beschikbaar is voor consultatie, of beter nog voor een publieksproject.
- Geef veel publiciteit aan het registratieproject, niet alleen aan de resultaten, maar ook aan het proces.

Voor erfgoedverenigingen

- Kies een overzichtelijke hoeveelheid objecten of documenten, die bij een thema horen, om te registreren.
- Geef leden of andere vrijwilligers overzichtelijke taken. Niet alle werk hoeft door iedereen gedaan te worden. Er zijn allerlei deelwerkzaamheden, zoals fotograferen, meten, invoeren van data.
- Organiseer na een korte periode van registreren een kleine publieksactiviteit (een artikel, een tentoonstelling op de website, een lezing), waar de resultaten van registratie een rol in spelen.
- Werk samen met andere verenigingen, wissel ervaringen en gegevens uit.

Bijlage 4. Inventaris van verbindende elementen

In het kader van deze erfgoedstudie is een inventaris van verbindende elementen gemaakt. Deze inventaris is opgemaakt in Access en overgezet in Excel. Beide versies staan op bijgaande cd-rom.

De inventaris is opgemaakt op basis van beschikbare inventarissen en plaatsbezoeken. Zeker wat betreft roerende collecties en immaterieel erfgoed is deze verre van compleet, vanwege het ontbreken van inventarissen. Deze inventaris is dan ook een aanzet en een aanmoediging tot registratie.

De inventaris bevat de volgende onderdelen:

1. Onroerend erfgoed

Record	Inhoud
Naam	Naam van het gebouw of het landschap
Adres	Straat, huisnummer en deelgemeente
Plaats	fusiegemeente
Datering	ouderdom
Omschrijving bouwmaterialen, bouwstijl, landschap	Omschrijving van gebruikte bouwmaterialen, bouwstijl of omschrijving van het landschap
Geschiedenis, ontwikkeling	Geschiedenis en context van het gebouw
Inventaris bouwkundig erfgoed	Hyperlink naar het betreffende record in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed https://inventaris.onroenderfgoed.be
Andere inventaris	Hyperlink of verwijzing naar andere inventaris, zoals Landschapsatlas
Verbindende elementen	Verbindende elementen waar dit gebouw of landschap bij hoort: Schutterijen, harmonieën en fanfares

	<p>Bouwmaterialen en regionale architectuur</p> <p>Franken, Merovingers, Karolingers</p> <p>Grote conflicten en verschuivende territoria, met onderverdeling in thema's</p> <p>Laatgotische beeldsnijkunst</p> <p>Wegen en beweging, met onderverdeling in thema's</p> <p>Maasdorpen en -steden</p> <p>Molens</p>
Trefwoorden AAT	<p>Relevante trefwoorden uit de Nederlandstalige Art and Architecture Thesaurus</p> <p>http://www.aat-ned.nl</p>
kaart	<p>Opgenomen op een van de kaarten bij deze erfgoedstudie ja/nee</p>

2. Roerende collecties

Record	Inhoud
Soort collectie	<p>Archief</p> <p>Audiovisueel materiaal</p> <p>Documentatie</p> <p>Objecten</p> <p>Publicaties</p> <p>Overige</p>
Omschrijving collectie	Omschrijving collectie
Plaats	Fusiegemeente waar de collectie zich bevindt
Bewaarplaats	Gebouw waar de collectie zich bevindt
Inventaris	Verwijzing naar inventaris waarin element is opgenomen

	of naar eigen waarnemingen via plaatsbezoeken
Trefwoorden AAT	Relevante trefwoorden uit de Nederlandstalige Art and Architecture Thesaurus http://www.aat-ned.nl
Trefwoorden VLACC	Trefwoorden uit de VLACC (Vlaamse Centrale Catalogus), die Archiefbank Vlaanderen gebruikt
Verbindende elementen	Verbindende elementen waar dit element bij hoort: Schutterijen, harmonieën en fanfares Carnaval Franken, Merovingers, Karolingers Grote conflicten en verschuivende territoria Laatgotische beeldsnijkunst Wegen en beweging Maaslandse dialecten Molens

3. Immaterieel erfgoed

Record	Inhoud
Naam	Naam van het fenomeen
inventaris	Verwijzing naar inventaris waarin element is opgenomen
Verbindende elementen	Verbindende elementen waar dit element bij hoort: Schutterijen, harmonieën en fanfares Carnaval Grote conflicten en verschuivende territoria Wegen en beweging

4. Actoren

Record	Inhoud
Naam	Naam van de organisatie
Plaats	Fusiegemeente
Verbindende elementen	<p>Verbindende elementen waar deze actor bij hoort:</p> <p>Schutterijen, harmonieën en fanfares</p> <p>Carnaval</p> <p>Grote conflicten en verschuivende territoria</p> <p>Wegen en beweging</p> <p>Maaslandse dialecten</p>
Link	Hyperlink naar website van organisatie

Bijlage 5. Foto's

De foto's die in de regio zijn gemaakt, zijn opgenomen op de cd-rom als bijlage 5.